

โครงการนำร่องการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับเด็กต่างด้าวไร้สัญชาติ ในพื้นที่เกษตรกรรม อำเภอพบพระ จังหวัดตาก

A PILOT PROJECT TO PROVIDE NON-FORMAL EDUCATION TO STATELESS
CHILDREN IN AGRICULTURAL AREAS OF PHOP PHRA DISTRICT, TAK PROVINCE

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยนำร่องโดยการสนับสนุนของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เพื่อพัฒนารูปแบบการศึกษานอกระบบสำหรับเด็กต่างด้าวไร้สัญชาติในพื้นที่เกษตรกรรมของอำเภอพบพระ จังหวัดตาก ระเบียบวิธีวิจัย คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดำเนินงานระหว่าง วันที่ 1 กรกฎาคม 2553 ถึง 31 มีนาคม 2554

ผลการวิจัย พบว่า มีเด็กต่างด้าวไร้สัญชาติในพื้นที่เกษตรกรรมของอำเภอพบพระ จำนวนมาก ไม่สามารถใช้ภาษาไทยแม้ว่าจะมีโอกาสน้อยมากที่จะได้กลับประเทศพม่า นักวิจัยได้ร่วมมือกับนักพัฒนาสังคมบางคน ครูอาสา 3 คน และเจ้าของไร่ 2 แห่ง เพื่อจัดการเรียนการสอนภาคค่ำในไร่ หลักสูตรภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับเด็กต่างด้าวไร้สัญชาติ ได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ เน้นภาษาไทยเบื้องต้นเพื่อการสื่อสาร การรักษาสุขภาพและความสะอาด ความเข้าใจวัฒนธรรมไทยและกฎหมายที่จำเป็นสำหรับคนต่างด้าว มีผู้มาเรียนทั้งสิ้น 41 คน ส่วนน้อยเป็นผู้ใหญ่ ส่วนมากเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ มีความเห็นว่า รูปแบบการจัดการศึกษาซึ่งนำร่องครั้งนี้ มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับนโยบายของรัฐ เกี่ยวกับคนต่างด้าวไร้สัญชาติแถบชายแดนไทย-พม่า

คำสำคัญ การศึกษานอกระบบโรงเรียน เด็กต่างด้าวไร้สัญชาติ พื้นที่เกษตรกรรมแถบชายแดน

Abstract

This research was a pilot project supported by the Office of Educational Council, to develop a model of non-formal education for stateless children in agricultural areas in Phop Phra District, Tak Province. The methodology was a Participatory Action Research, conducted during July 1, 2010 to March 31, 2011.

¹ รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาบริหารและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

² รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาบริหารและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

The research findings revealed that, in agricultural areas of Pongphra District, there were a large number of stateless children who could not use Thai language although they were unlikely to return to Myanmar. The researchers, in cooperation with some social developers, three volunteer teachers, and two farm managers, created model of On-Farm Night School. A Basic Thai Curriculum for Stateless Children was newly created, focused on basic Thai language for communicative purpose, health and hygiene, and basic understanding of Thai culture and Thai laws. There were a total of 41 learners – a few adults, but mostly children under 15 years old. Experts in the community viewed that the On-Farm Night School model was appropriate and responsive to the government policies related to stateless people on Thailand-Myanmar border.

Keywords: non-formal education, stateless children, agricultural areas along the border

ความเป็นมาของโครงการวิจัย

สิทธิทางการศึกษา (The Right to Education) เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่ง ที่มนุษย์ทุกคนพึงได้รับ ตามกฎบัตรสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งประกาศเมื่อปี ค.ศ.1948 ในขณะที่ยังมีองค์การแรงงานสากล (The International Labor Organization หรือ ILO) ได้เรียกร้องให้ภาคอุตสาหกรรมคำนึงถึงสิทธิทางการศึกษาของผู้ใช้แรงงานที่อยู่ในวัยเรียน ตั้งแต่เมื่อประมาณปี ค.ศ.1920 (<http://www.right-to-education.org/node/235>) ส่งผลให้นานาชาติ พยายามจัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ สำหรับเด็กวัยเรียนที่ไม่สามารถเข้าเรียนในระบบโรงเรียนได้ เช่น โครงการจัดห้องเรียนในโรงงานของประเทศเยอรมนี โครงการ Head Start สำหรับเด็กต่างวัฒนธรรม ในสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ในขณะที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 1 พุทธศักราช 2545 ของประเทศไทย ได้บัญญัติในมาตรา 6 ว่า “การจัดการศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และในมาตรา 7 กล่าวว่า “ในกระบวนการเรียนรู้ ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของ

ประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง” โดยกำหนดหลักการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 8 (1) ว่าเป็นการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อประชาชน

อย่างไรก็ตาม ในหลายพื้นที่ของประเทศไทย มีประชาชนจำนวนมากที่ยังไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้สัญชาติไทย เพราะเป็นผู้หลบหนีภัยสงครามจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาอย่างไม่เป็นทางการ และคนเหล่านี้ก็นำลูกหลานติดมา หรือให้กำเนิดบุตรขึ้นมาอีกภายหลัง โดยเฉพาะแถบชายแดนตะวันตกของประเทศไทยซึ่งติดต่อกับประเทศพม่า

สถิติเมื่อปี พ.ศ. 2546 แสดงว่า จำนวนเด็กต่างด้าว ที่เกิดใหม่จากพ่อแม่ซึ่งเป็นผู้อพยพหนีภัยสงครามจากประเทศพม่า มีจำนวนทั้งสิ้น 35,745 คน มากที่สุดคือ เด็กต่างด้าวไร้สัญชาติในจังหวัดตาก จำนวน 12,525 คน รองลงมาคือจังหวัดระนอง 9,288 คน จังหวัดกาญจนบุรี 6,432 คน จังหวัดพังงา 3,918 คน และจังหวัดสมุทรสาคร 3,582 คน ตามลำดับ (เปรมใจ วังศิริไพศาล. 2553 : 27)

ผลการศึกษาความต้องการด้านการศึกษารองของเด็กต่างด้าว ของอมรทิพย์ อมรภิบาล (2544. อ้างใน เปรมใจ วังศิริไพศาล. 2553 :11) สะท้อนว่า เด็กต่างด้าวพม่าในจังหวัดระนองมีปัญหาเรื่องความปลอดภัยและสถานที่อยู่อาศัยที่แออัดซึ่งมีผลกระทบด้านจิตใจ ความต้องการ คือ ต้องการปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทย เด็กต่างด้าวยอมรับวัฒนธรรมไทยด้านการแต่งกายและการใช้ภาษา แต่ต้องการอิสระในการนับถือศาสนา บางคนต้องการเรียนวิชาพื้นฐานและวัฒนธรรมประเพณีพม่า บางคนต้องการเรียนวิชาชีพที่สามารถหางานทำและอยู่ในสังคมไทยได้ ส่วนเวลาเรียนต้องการเรียนในเวลาว่างเพราะต้องทำงานช่วยพ่อแม่ ปัญหาที่ไม่ไปเรียน คือ ปัญหาด้านความปลอดภัยและกลัวถูกจับกุม จึงเลือกการศึกษาที่จัดโดยองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่

เปรมใจ วังศิริไพศาล (2553 : 11-12) พบว่า ปัญหาการเข้าถึงการศึกษาของเด็กต่างด้าวมาจากทัศนคติของหน่วยงานในพื้นที่ โดยเฉพาะความหวงใยด้านความมั่นคงและภาพด้านลบของเด็กต่างด้าวที่ขัดต่อภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยว ในขณะที่การจัดการศึกษานอกระบบโดยหน่วยงานเอกชนซึ่งมีอยู่มากในพื้นที่ชายแดนนั้น ใช้หลักสูตรและภาษาของตนเองในการสอน โดยครูผู้สอนต่างชาติ ซึ่งมีปัญหาด้านความหลากหลายและมาตรฐานการเรียนการสอน และยังไม่มีมีการประเมินความสอดคล้องกับความต้องการ หรือสถานการณ์ของเด็กต่างด้าวเหล่านี้

สภาพความจริงอีกประการหนึ่ง คือ แม้จะมีนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว และได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2547 ตามด้วยระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยหลักฐานในการรับนักเรียนนักศึกษาเข้าเรียนในสถาน ศึกษา พ.ศ. 2548 และมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2548 ซึ่งขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่คน ทุกกลุ่มที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยสามารถเข้าเรียนได้โดยไม่จำกัดระดับ ประเภท หรือพื้นที่การศึกษา จัดสรรงบประมาณอุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายรายหัว ให้แก่สถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการศึกษาให้แก่เด็กกลุ่มนี้ในอัตราเดียวกับเด็กไทย และให้ได้รับเอกสารทางการศึกษาเมื่อจบการศึกษา ตลอดจนให้สามารถเดินทางออกนอกเขตพื้นที่อยู่อาศัยไปศึกษาได้ ตามระยะเวลาของหลักสูตร รายงานของคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า (2550) พบว่า เด็กต่างด้าวที่ผ่านการสัมภาษณ์เข้าเรียนในโรงเรียนของไทย ล้วนมีผู้ปกครองที่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ และการศึกษาที่จัดโดยองค์กรพัฒนาเอกชนในศูนย์การเรียนรู้ มีหลักสูตรที่ยืดหยุ่นกว่าหลักสูตรของโรงเรียนไทยที่ยึดหลักสูตรกลางที่เป็นหลักสูตรเดียวกันทั้งประเทศ

นอกจากระบบและรูปแบบการจัดการศึกษาที่ยังไม่เอื้อต่อสภาพชุมชน วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และความต้องการของเด็กเหล่านี้แล้ว ยังมีอุปสรรคสำคัญต่อการศึกษารองของเด็กเหล่านี้อีกประการหนึ่ง คือ เด็กอายุ ตั้งแต่ 11-12 ปีขึ้นไป หรือเด็กที่เป็นลูกคนโต มักจะถูกนำเข้าไปสู่การใช้แรงงานทางการ เกษตร เช่น ในพื้นที่อำเภอพยุหะ อำเภอแม่สอด และอำเภอแม่ระมาด ซึ่งมีเด็กต่างด้าวที่ตกหล่นหรือออกกลางคันจากการศึกษาเพื่อทำงานในสถานประกอบการภาคการเกษตรอยู่ส่วนหนึ่ง ซึ่งยังไม่สามารถระบุจำนวนที่ชัดเจนได้

ผลการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าวในประเทศต่าง ๆ พบว่า การจัดการศึกษานอกระบบในรูปแบบของการเตรียมตัวเพื่อเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมของประเทศปลายทาง น่าจะสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับเด็กต่างด้าวในพื้นที่เกษตรกรรมของประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่แถบชายแดนไทย-พม่า ทั้งนี้ โดยการดำเนินการแบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างนักวิจัยทางการศึกษา นักบริหารการศึกษานอกระบบ นักวิชาการสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง นักฝึกอบรม องค์กรพัฒนาเอกชน และบุคคลที่มีจิตอาสาในพื้นที่ เพื่อที่จะเป็นการทดลองนำร่องรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กต่างด้าว ในการส่งเสริมให้เด็กต่างด้าวไร้สัญชาติได้รับการศึกษาที่เหมาะสมกับสภาพชุมชน วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และความต้องการของเด็กเหล่านี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จึง

สนับสนุนให้คณะผู้วิจัยดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม 2553 ถึงวันที่ 31 มีนาคม 2553 เน้นพื้นที่เกษตรกรรมในอำเภอพยุหะ จังหวัดตาก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับเด็กต่างด้าวไร้สัญชาติในพื้นที่เกษตรกรรม อำเภอพยุหะจังหวัดตาก

2. วัตถุประสงค์เฉพาะ

2.1 เพื่อสำรวจพื้นที่วิจัยในอำเภอพยุหะ จังหวัดตาก เพื่อความเป็นไปได้ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในการนำร่องจัดการศึกษานอกระบบสำหรับเด็กต่างด้าวในพื้นที่เกษตรกรรม

2.2 เพื่อกำหนดกรอบการวิจัย ประกอบด้วย กลุ่มผู้เรียน หลักสูตร สื่อการเรียนรู้ ตารางเวลา ใน การจัดการเรียนการสอน สถานที่เรียน และผู้จัดหาสถานที่เรียน

2.3 เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการวิจัยในพื้นที่ ประกอบด้วย กลุ่มเรียน โครงสร้างหลักสูตร สถานที่เรียน วิธีการสรรหาครู หลักสูตรฝึกอบรมครู แนวทางการจัดการเรียนการสอน แนวทางการฝึกอบรมครู และ แนวทางการสนับสนุนโดยภาคีเครือข่าย

2.4 เพื่อดำเนินงานตามแผนการวิจัย 7 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การจัดทำหลักสูตรภาษาไทยสำหรับเด็กต่างด้าว หลักสูตรสำหรับฝึกอบรมครูสอนภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับเด็กต่างด้าว ตำราเรียนและเอกสารประกอบการเรียนการสอน (2) การตรวจสอบร่างหลักสูตร 2 หลักสูตร (3) การคัดเลือกครูอาสา (4) การฝึกอบรมครูอาสาและประเมินผลการฝึกอบรม (5) การเตรียมสถานที่เรียน (6) การจัดเรียนการสอน และ (7) การประเมินผลการทดลองสอนในพื้นที่

2.5 เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการขยายผลการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. จะส่งเสริมให้เด็กต่างด้าวไร้สัญชาติ ที่เข้าไม่ถึงหรือไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษา ได้รับการศึกษาเบื้องต้นโดยหลักสูตรภาษาไทย ในรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทและความต้องการจำเป็นของเด็ก

2. จะส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน แก่เด็กต่างด้าวไร้สัญชาติที่เข้าไม่ถึงโอกาสทางการศึกษา

3. จะได้รูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับเด็กต่างด้าวในพื้นที่เกษตรกรรมอื่น ๆ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้หรือขยายผลได้ ต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัยและขั้นตอนการดำเนินงาน

ระเบียบวิธีวิจัย คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือ PAR) ในการดำเนินงานวิจัย แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 การศึกษาบริบทและเลือกพื้นที่การวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหา เป็นการสำรวจพื้นที่วิจัย ในอำเภอพยุหะ จังหวัดตาก เพื่อศึกษาความพร้อมและความเป็นไปได้ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อนำร่องการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับเด็กต่างด้าวในพื้นที่เกษตรกรรม

2. ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

2.1 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เจ้าของไร่กาญจนศักดิ์ และคนงานชาวพม่าในไร่ โดยการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จำนวน 3 คน

2.2 นักพัฒนาในพื้นที่ ได้แก่ นางเพลินใจ เลิศลักษณ์วงศ์ นักพัฒนาสังคมภาคประชาคมอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอพยุหะ จังหวัดตาก และนักวิชาการทางการศึกษา ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตาม อัธยาศัย จังหวัดตาก 2 คน

2.3 ผู้สนับสนุนโครงการและนักวิจัย ได้แก่ หัวหน้ากลุ่มพัฒนานโยบายด้านการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา และนักวิชาการศึกษาชำนาญการ สำนักงานนโยบายด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตและโอกาสทางการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา และหัวหน้าโครงการวิจัย

3. เครื่องมือวิจัยและการเก็บข้อมูล เครื่องมือวิจัย คือ นักวิจัย โดยมีนักพัฒนาสังคมอาสาสมัครจากประชาคมอำเภอแม่สอด เป็นผู้ประสานงานในพื้นที่วิจัย และมีนักวิชาการศึกษาของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เป็นฝ่ายสนับสนุนให้พบกับกลุ่มเป้าหมาย หัวหน้าโครงการวิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ คือ การสังเกตและการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง พื้นที่วิจัย ได้แก่ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยุหะ และไร่กาญจนศักดิ์ ตำบลช่องแคบ อำเภอพยุหะ จังหวัดตาก

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และพรรณนาสรุปตามหัวข้อที่นักวิจัยกำหนด

ขั้นที่ 2 การกำหนดกรอบการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหา เป็นการดำเนินงานเพื่อกำหนดกรอบของการวิจัย โดยมีประเด็นสำคัญ คือ 1) กลุ่มผู้เรียนควรมีที่กลุ่ม ประกอบด้วยใครบ้าง 2) หลักสูตร สื่อการเรียนรู้ และตารางเวลาในการจัดการเรียนรู้ควรเป็นเช่นใด 3) สถานที่เรียน ควรเป็นสถานที่ใด ใครจะเป็นผู้จัดหาสถานที่ ด้วยวิธีการใด 4) การสรรหาครูผู้สอน การเตรียมฝึกอบรมครู และการนิเทศการสอน ควรทำอย่างไร โดยใคร 5) แนวปฏิบัติหรือแนวทางการดำเนินงานในพื้นที่ของผู้เกี่ยวข้องควรเป็นอย่างไร บทบาทของหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ควรเป็นเช่นใด 6) การรายงานผล ควรเน้นเรื่องใด โดยใคร และจะรายงานกี่ครั้งเมื่อใดบ้าง

2. ผู้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติการวิจัย เป็นเครือข่ายที่ได้มาจากการแสวงหาความร่วมมือโดยคณะนักวิจัย ซึ่งประยุกต์ใช้เทคนิคการบอกต่อ (Snow Ball) โดยสัมภาษณ์บุคคลที่นำไปสู่ครูอาสา กลุ่มผู้เรียนเจ้าของไร่ และนักพัฒนาหลักสูตรสำหรับเด็กต่างด้าว ได้ผู้มีส่วนร่วม 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ครูประจำศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลช่องแคบ อำเภอพบนพระ จังหวัดตาก 1 คน ครูสอนภาษาไทย ในศูนย์การเรียนรู้สำหรับเด็กต่างด้าวในพื้นที่ 1 คน ครูชาวต่างด้าวในศูนย์การเรียนรู้สำหรับเด็กต่างด้าวในพื้นที่ 1 คน นักพัฒนาในพื้นที่ ประกอบด้วย นักพัฒนาสังคมประชาคมอำเภอแม่สอดจังหวัดตาก 1 คน ศึกษาพิเศษ งานพัฒนาการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตาก เขต 2 1 คน ผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพบนพระ จังหวัดตาก 1 คน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย ของสำนักงานการศึกษาโลก (Office of World Education) สาขาแม่สอด 2 คน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของสำนักงานโซอา (Zuid Oost Azie หรือ ZOA Refugee Care) สาขาแม่สอด 6 คน และนักวิชาการสาธารณสุข องค์การบริหารส่วนตำบล ช่องแคบ อำเภอ พบนพระ จังหวัดตาก 1 คน และคณะนักวิจัย จำนวน 2 คน

3. เครื่องมือวิจัย และการเก็บข้อมูล เครื่องมือวิจัย คือ คณะนักวิจัย 2 คน ซึ่งมีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และการสังเกตตามประเด็นที่กำหนดไว้ล่วงหน้า พื้นที่วิจัย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ได้แก่ สำนักงานการศึกษาโลก (World Education) และสำนักงานโซอา (ZOA Refugee Care) อำเภอพบนพระ จังหวัดตาก ได้แก่ ศูนย์การศึกษา

นอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) อำเภอพยุหะ ศูนย์การเรียนรู้ปะริธิดา ศูนย์การเรียนรู้ ช่าง
แคบ และสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ช่างแคบ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และพรรณนาสรุป โดยใช้ตาราง
ที่นักวิจัย ออกแบบขึ้น และการพรรณนาแบบสังเขป ตามข้อเท็จจริงที่ค้นพบ

ขั้นที่ 3 การวางแผนปฏิบัติงานวิจัยในพื้นที่

1. ขอบเขตของเนื้อหา คือ การจัดทำแผนปฏิบัติงาน เพื่อกำหนดองค์ประกอบการจัดการเรียนการ
สอน ได้แก่ 1) กลุ่มเรียน 2) โครงสร้างหลักสูตร 3) สถานที่เรียน 4) วิธีการสรรหาครูอาสา 5) หลักสูตร
ฝึกอบรมครูอาสา 6) แนวทางในการจัดการเรียนการสอน 7) แนวทางในการฝึกอบรมครู และ 7) การ
สนับสนุนโดยภาคีเครือข่าย

2. ผู้มีส่วนร่วม ประกอบด้วย กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นางสาวมณีวรรณ พากู ครูสอนวิชาภาษาไทย
ศูนย์การเรียนรู้ ปะริธิดา และนายโคโคะ (Koko) ครูสอนวิชาวิทยาศาสตร์ ศูนย์การเรียนรู้ปะริธิดา
นักพัฒนาในพื้นที่ ได้แก่ นางสาวอรพร กองตัน นักวิชาการศึกษา สำนักงานการศึกษาโลก (World
Education) นางอุบลรัตน์ บุญลือ ศึกษาพิเศษชำนาญ งานการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าวสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาตากเขต 2 นางสาวณิชากุล แสนมี นักพัฒนาสังคม สำนักงานประชาคม แม่สอด จังหวัดตาก
นางสาวจามรี ดิสสา ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ช่างแคบ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
(กศน.) ตำบลช่างแคบ นายอัศวเดช ปาอ้าย รักษาการหัวหน้าฝ่ายสาธารณสุข องค์การบริหารส่วนตำบล
ช่างแคบอำเภอพยุหะ นายธวัช ทั้งสน ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลช่างแคบ อำเภอพยุหะ
ผู้สนับสนุนและผู้สังเกตการณ์ ได้แก่ ดร.ประภาพรพรณ วงศาโรจน์ หัวหน้ากลุ่มพัฒนานโยบายด้านการเพิ่ม
โอกาสทางการศึกษา สำนักนโยบายด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตและโอกาสทางการศึกษา และคณะ จาก
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา นายทาคาชิ โนดสึ นักวิจัยมหาวิทยาลัย เฮียวโกะ ประเทศญี่ปุ่น
นางสาวชลิดา ปิยะอำงชัย นักวิจัย มหาวิทยาลัยวัดเคียว ประเทศญี่ปุ่น พันเอกศิลาปณันต์ ลำกุล รองผู้ว่า
ราชการจังหวัดเชียงราย ฝ่ายความมั่นคง และคณะนักวิจัยทั้งสองคน

3. เครื่องมือวิจัย และการเก็บข้อมูล เครื่องมือวิจัย คือ คณะนักวิจัย 2 คน ซึ่งมีประสบการณ์ในการ
เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูล ใช้วิธีการประชุมผู้เกี่ยวข้อง (Focus Group Discussion) ณ ห้อง
ประชุมขององค์การบริหารส่วนตำบลช่างแคบ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และพรรณนาสรุปตามหัวข้อที่กำหนด

ขั้นที่ 4 การดำเนินงานตามแผนการวิจัย มีขั้นตอนการดำเนินงาน 7 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

ขั้นย่อยที่ 1 การจัดทำ (ร่าง) หลักสูตรภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับเด็กต่างด้าว หลักสูตรฝึกอบรมครูผู้สอนภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับเด็กต่างด้าว ตำราเรียน และเอกสารประกอบต่าง ๆ

1. ผู้มีส่วนร่วม ประกอบด้วย นักพัฒนาในพื้นที่ ได้แก่ นางอริตา ออร์เรลล์ นักพัฒนาหลักสูตรวิชาภาษาไทย สำนักงานการศึกษาโลก (World Education) และนางอุบลรัตน์ บุญลือ ศึกษาพิเศษชำนาญการ ฝ่ายการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตากเขต 2

2. เครื่องมือวิจัย และการเก็บข้อมูล เครื่องมือวิจัย คือ คณะนักวิจัย ซึ่งหัวหน้าโครงการมีประสบการณ์การจัดทำหลักสูตรและตำราเรียนวิชาภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น และจัดทำหลักสูตรและตำราเรียนสำหรับคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ มากกว่า 18 ปี และนักวิจัยร่วม มีประสบการณ์การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ มากกว่า 15 ปี การเก็บข้อมูล โดยนักพัฒนาในพื้นที่และนักวิจัย รวบรวมและคัดเลือกเอกสาร คือ หลักสูตร วิชาภาษาไทยสำหรับเด็กต่างด้าว และเอกสารประกอบการเรียน ของสำนักงานการศึกษาโลก (World Education) ตำราเรียนภาษาไทยสำหรับเด็กต่างด้าวที่จัดทำโดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตากเขต 2 และตำราเรียนของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดตาก เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำร่างหลักสูตร

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยพิจารณาจาก ความตรงเชิงเนื้อหา ความเหมาะสมกับวัยและภูมิหลังทางสังคมของเด็กต่างด้าวที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย และความสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรมแถบชายแดนไทย-พม่า

ขั้นย่อยที่ 2 การตรวจสอบ (ร่าง) หลักสูตรภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับเด็กต่างด้าว หลักสูตรฝึกอบรมครูผู้สอนภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับเด็กต่างด้าว ตำราเรียน และเอกสารประกอบต่าง ๆ โดยนักพัฒนาในพื้นที่ 5 คน ได้แก่ นางอริตา ออร์เรลล์ (สำนักงานการศึกษาโลก) นางอุบลรัตน์ บุญลือ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา การประถมศึกษา ตาก เขต 2) นางเกศินี ฝึกฝน (ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแม่สอด) นายอัครเดช ปาอ้าย นักวิชาการสาธารณสุข องค์การบริหารส่วนตำบลช่องแคบ และนายสุเทพ ธรรมจักร ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านท่าอาจ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และนักพัฒนานอกพื้นที่ 2 คน ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิรัช นิยมธรรม ผู้อำนวยการศูนย์พม่าศึกษา

มหาวิทยาลัยนเรศวร และนาง กิตติมา จันทร์บรรจง ศึกษาานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ สาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา การประถมศึกษา พะเยา เขต 1

3. เครื่องมือวิจัย และการเก็บข้อมูล เครื่องมือวิจัย คือ การประชุมผู้ทรงคุณวุฒิ ผสมกับการให้ความเห็นอย่างอิสระในแบบวิพากษ์หลักสูตร จัดประชุมที่คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ในวันที่ 10 พฤศจิกายน 2553 มีผู้ร่วมการประชุม 4 คน ประกอบด้วย นักวิจัย 2 คน และนักพัฒนานอกพื้นที่ 2 คน นอกจากนี้ ได้จัดส่งแบบวิพากษ์หลักสูตร พร้อมทั้ง (ร่าง) หลักสูตร ไปให้นักพัฒนาในพื้นที่ 5 ท่านซึ่งไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้ เพราะปัญหาการสู้รบในเมืองเมียวดีเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2553 แล้วให้ส่งกลับทางไปรษณีย์ ภายในวันที่ 12 พฤศจิกายน 2553

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และคงเนื้อหาที่เหมาะสมไว้ในส่วนที่ไม่มีข้อเสนอแนะให้แก้ไข

ขั้นตอนที่ 3 การคัดเลือกครูอาสา

1. ขอบเขตของเนื้อหา เป็นการคัดเลือกครูอาสาที่สามารถสื่อสารกับเด็กต่างด้าวในพื้นที่เกษตรกรรมได้ดี และยินดีสอนในภาคค่ำในพื้นที่ไร้ภูมิลำเนา ในตำบลช่องแคบ อำเภอพบพระ

2. ผู้มีส่วนร่วม ได้แก่ นักพัฒนาในพื้นที่ คือ นางสาวอรพร กองตัน นักวิชาการศึกษานักเรียน การศึกษาโลก และ นายอัศวเดช ปาอ้าย นักวิชาการสาธารณสุข รักษาการหัวหน้าฝ่ายสาธารณสุข องค์การบริหารส่วนตำบลช่องแคบ

3. เครื่องมือวิจัยและการเก็บข้อมูล เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบฟอร์มใบสมัครเป็นครูอาสา ของสำนักงานการศึกษาโลก หรือแบบฟอร์มที่นักวิจัยจัดทำเพิ่มเติม การเก็บข้อมูล ให้นักพัฒนาในพื้นที่ ช่วยดำเนินการบางส่วน และนักวิจัยรับสมัครเองอีกบางส่วน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) พิจารณาจากความรู้ตามหลักสูตรของประเทศไทย ความเต็มใจที่จะสอนเด็กต่างด้าวในพื้นที่เกษตรกรรม และประสบการณ์การสอนภาษาไทย

ขั้นตอนที่ 4 การฝึกอบรมครูอาสา และประเมินผลการฝึกอบรม

1. ขอบเขตของเนื้อหา เป็นการฝึกอบรมครูอาสาสอนภาษาไทยเบื้องต้นให้กับเด็กต่างด้าวในพื้นที่เกษตรกรรม ในอำเภอพบพระ จังหวัดตาก ตามหลักสูตรที่สร้างในขั้นที่ 1-3 ของการวิจัยนี้

2. ผู้มีส่วนร่วม ประกอบด้วย นักพัฒนาในพื้นที่ ได้แก่ นางอุบลรัตน์ บุญลือ ศึกษาธิการอำเภอ การสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาตาก เขต 2 นายอัศวเดช ปาอ้าย นักวิชาการสาธารณสุข องค์การบริหารส่วนตำบลช่องแคบ และนักพัฒนานอกพื้นที่ ได้แก่ นางกิตติมา จันทร์บรรจง ศึกษาธิการอำเภอการศึกษาพิเศษ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพยุหะ เขต 1 และนายประจวบ ขวัญมัน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำดิบ อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก

3. เครื่องมือวิจัยและการเก็บข้อมูล เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสังเกตพฤติกรรมผู้เข้ารับการฝึกอบรม ที่นักวิจัยสร้างขึ้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสรุปข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ ด้วยเทคนิคการอ้างอิงสามเหลี่ยม (Triangulation)

ขั้นตอนที่ 5 การเตรียมสถานที่เรียน

1. ขอบเขตของเนื้อหา เป็นการเตรียมสถานที่เรียนให้กับเด็กต่างด้าวในพื้นที่เกษตรกรรมของอำเภอพยุหะเพื่อการเรียนภาษาไทยเบื้องต้นในภาคค่ำ ตามหลักสูตรที่สร้างขึ้นโดยนักวิจัยนี้

2. ผู้มีส่วนร่วม ประกอบด้วย กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เจ้าของไร่กาญจนศักดิ์ ตำบลช่องแคบ และหัวหน้าคนงานของไร่ปาพง ตำบลช่องแคบ อำเภอพยุหะ ครูอาสา ได้แก่ (1) นางสาวมณีวรรณ พามู ครูอาสาประจำศูนย์การเรียนรู้ปาระฮิดา (2) นางสาวนิมนต์ ภูมิแสน ครูอาสาประจำศูนย์การเรียนรู้บ้านตึก (3) นายโคโคะ ครูอาสาชาวพม่า ประจำศูนย์การเรียนรู้ปาระฮิดา ผู้ประสานงานกับชุมชนพม่าในไร่ปาพง

3. เครื่องมือวิจัยและการเก็บข้อมูล

3.1 เครื่องมือประกอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ได้แก่

3.1.1 ห้องเรียนและอุปกรณ์สนับสนุนการจัดการเรียนหลังเลิกงาน เวลาพลบค่ำ (ชั้นเรียนเวลาพลบค่ำ) ประกอบด้วย เครื่องปั่นไฟฟ้า หลอดไฟฟ้า กระดานดำ โต๊ะและม้านั่งนักเรียน โต๊ะและเก้าอี้ครู และชั้นวางเอกสาร ซึ่งให้เจ้าของไร่หรือหัวหน้าคนงานในไร่เป็นผู้จัดหา โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณบางส่วนจากโครงการวิจัย

3.1.2 ตำราเรียน สมุด ดินสอ ยางลบ ไม้บรรทัด ปากกาเขียนไวท์บอร์ด แผนภูมิและภาพประกอบการเรียนการสอน ซึ่งนักวิจัยจัดหาให้กับครูผู้สอนและนักเรียน

3.2 การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยการเข้าพื้นที่วิจัยร่วมกับครูอาสา เพื่อศึกษาความพร้อมและปรับปรุงสภาพความพร้อม ในวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2554

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการสังเกต และการสัมภาษณ์เจ้าของไร่/ผู้จัดการไร่ และครูอาสาที่ผ่านการฝึกอบรม

ชั้นย่อยที่ 6 การจัดการเรียนการสอน

1. ขอบเขตของเนื้อหา เป็นการนำร่องการจัดการเรียนการสอนนอกระบบตามหลักสูตรภาษาไทย เบื้องต้นสำหรับเด็กต่างด้าวในพื้นที่เกษตรกรรม

2. ผู้มีส่วนร่วม

2.1 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เด็กต่างด้าวในพื้นที่เกษตรกรรมไร้สัญชาติ และไร้ปาพังที่สมัครใจเข้าเรียนในภาคค่ำ

2.2 นักพัฒนาในพื้นที่ ได้แก่ ครูอาสาที่ผ่านการฝึกอบรม 3 คน และผู้ช่วยครูอาสา 1 คน เจ้าของไร่กาญจนศักดิ์ หัวหน้าคนงาน ไร้ปาพัง นางอุบลรัตน์ บุญลือ ศึกษาพิเศษชำนาญการพิเศษ งานพัฒนาการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาการประถมศึกษา ตากเขต 2 และนายประดิษฐ์ บุญลือ ผู้อำนวยการโรงเรียนม่อนหินเหล็กไฟ ตำบลมหาวัน อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

3. เครื่องมือวิจัยและการเก็บข้อมูล

3.1 เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบลงเวลาของครูผู้สอน แบบบันทึก/แบบรายงานผลการเรียนของนักเรียน แบบบันทึกผลการนิเทศการสอน

3.2 การเก็บข้อมูล คือ ครูผู้สอนบันทึกผลการจัดการเรียนการสอนเป็นระยะ ๆ และนักวิจัยกับนักพัฒนาในพื้นที่และนอกพื้นที่ นิเทศการสอนและติดตามประเมินผลการดำเนินงาน โดยการเข้าไปเยี่ยมสังเกตการสอน และให้คำแนะนำ เป็นระยะๆ ครั้งที่ 1 วันที่ 26 มกราคม 2554 ครั้งที่ 2 วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2554 และครั้งที่ 3 วันที่ 31 มีนาคม 2554

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Data Analysis) จากข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการสังเกต และการสัมภาษณ์ครูผู้สอน เจ้าของไร่ นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน

ชั้นย่อยที่ 7 การประเมินผลการทดลองสอนในพื้นที่

1. ขอบเขตของเนื้อหา เป็นประเมินผลหลังเสร็จสิ้นการทดลองจัดการเรียนการสอน ใน 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครู ด้านความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติของนักเรียน ด้านความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครูผู้สอน เจ้าของไร่/ผู้จัดการไร่ และผู้ปกครองนักเรียน

2. วิธีการประเมิน คือ การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment)

3. เครื่องมือวิจัยและการเก็บข้อมูล

3.1 เครื่องมือวิจัย คือ แบบทดสอบความรู้ และทักษะการสนทนา การอ่านเขียนภาษาไทย เบื้องต้น และความเข้าใจเรื่องสุขอนามัยพื้นฐาน ของนักเรียนต่างด้าวในพื้นที่เกษตรกรรม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

3.2 การเก็บข้อมูล คือ ครูอาสา เก็บข้อมูลจากการสอบ และนักวิจัยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสังเกตพฤติกรรมและสัมภาษณ์ครูอาสา นักเรียน เจ้าของไร่

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ ได้แก่ ความถี่และค่าร้อยละ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา 2 ประเด็น คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน และความพึงพอใจต่อโครงการ ตามความคิดเห็นของครูอาสา เจ้าของไร่ผู้จัดการไร่ และผู้ปกครองนักเรียน

ขั้นที่ 5 การประเมินความเป็นไปได้ในการขยายผลการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหา เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ การสรุปผลการวิจัยและนำเสนอต่อที่ประชุมสัมมนาของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการขยายผลโครงการต่อไปผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย ผู้แทนนายอำเภอพมพระ ผู้แทนผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา การประถมศึกษา ตาก เขต 2 ผู้แทนผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดตาก รักษาการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอพมพระ และนักพัฒนาในพื้นที่/นอกพื้นที่ ซึ่งมีส่วนร่วมอีก 5 คน รวม 8 คน เครื่องมือในนำเสนอผลการวิจัย

2. เครื่องมือวิจัย คือ บทสรุปสำหรับผู้บริหาร และการนำเสนอประเด็นสำคัญ (Powerpoint Presentation)

3. การรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล รวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ ในการอภิปรายหลังการนำเสนอผลการวิจัย แล้วนำมาสรุปประเด็นสำคัญ เพื่อปรับปรุงแก้ไขรายงานให้สมบูรณ์มากขึ้น

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาบริบท พบว่า เด็กต่างด้าวในพื้นที่ชายแดนไทย-พม่า ที่อำเภอพมพระ มีจำนวนมาก ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรมและเข้าไม่ถึงโอกาสทางการศึกษา คนงานชาวพม่าพยายามจัดสอนหนังสือให้เด็ก ๆ หลังจากเลิกงาน โดยใช้ภาษาพม่าเป็นหลัก แต่ไม่ได้สอนภาษาไทย เด็กในไร่นาน้อยจึงไม่รู้

ภาษาไทย ต้องอาศัยคนงานที่พูดไทยได้เป็นล่าม เจ้าของไร่แห่งหนึ่งที่ตำบลช่องแคบ เต็มใจที่จะให้ผู้วิจัยจัดการสอนภาษาไทยแบบนอกระบบโรงเรียนให้เด็กต่างด้าวในไร่หลังเลิกงาน ขณะที่ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยุหะยินดีร่วมมือในการสรรหาครู พัฒนาสื่อการเรียนการสอน และการพัฒนาครู หน่วยงานอื่น ๆ ในพื้นที่ ที่อาจให้ความร่วมมือเพราะมีประสบการณ์ในการฝึกอบรมคนต่างด้าวในพื้นที่เกษตรกรรม คือ ฝ่ายสาธารณสุขขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องแคบ อำเภอพยุหะ

ผลการกำหนดกรอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยการมีส่วนร่วมกับนักพัฒนาในพื้นที่ และนักพัฒนานอกพื้นที่ คือ กำหนดให้รับผู้เรียนที่มีอายุตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนถึงวัยรุ่น ไร่ละประมาณ 20 คน ในไร่ 2 แห่ง ที่ยินดีให้ความร่วมมือ โดยจัดทำหลักสูตรสอนภาษาไทยเบื้องต้น เพื่อให้ฟัง พูด อ่าน เขียนภาษาไทยเบื้องต้นได้ คู่เคียงกับวัฒนธรรมไทย และกฎหมายไทยที่คนต่างด้าวควรรู้ สอดคล้องกับหลักสูตรภาษาไทยของสำนักงานการศึกษาโลก สอนภาคค่ำ หลัง 18.00 น. วันละ 2 ชั่วโมง โดยครูอาสา ที่มีประสบการณ์การสอนภาษาไทยในศูนย์การศึกษาต่างด้าวที่ใช้หลักสูตรของสำนักงานการศึกษาโลก จัดให้มีสถานที่เรียนแบบห้องเรียนชั่วคราว ดำเนินการสรรหาครู ฝึกอบรมครู นิเทศการสอนโดยนักวิจัย ด้วยความร่วมมือกับนักพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ วิธีการประสานงานระหว่างนักวิจัยกับนักพัฒนาในพื้นที่ คือ ประสานเป็นทางการไปยังหน่วยงานต้นสังกัดและประสานโดยตรงกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง การรายงานผล การดำเนินงานให้เป็นไปตามเงื่อนไขของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ผลการพัฒนาหลักสูตร ตำราเรียน และพัฒนาครู โดยการมีส่วนร่วมระหว่างคณะนักวิจัยและนักพัฒนาทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ได้ผลดังนี้

1. หลักสูตรภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับเด็กต่างด้าวไร้สัญชาติในพื้นที่เกษตรกรรม 1 หลักสูตร ซึ่งมีโครงสร้างเวลาเรียน 150 ชั่วโมง ประกอบด้วยวิชาต่าง ๆ 4 วิชา คือ วิชาสนทนาภาษาไทยเบื้องต้น วิชาอ่านเขียนภาษาไทยเบื้องต้น วิชาสุขอนามัยพื้นฐานเพื่อชีวิตที่เป็นสุข วิชาวัฒนธรรมและกฎหมายไทย และมีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 2 ลักษณะ คือ กิจกรรมศิลปะและนันทนาการ และกิจกรรมเพื่อชีวิตที่เป็นสุข

2. หลักสูตรฝึกอบรมครูอาสาสอนภาษาไทยสำหรับเด็กต่างด้าวไร้สัญชาติในพื้นที่เกษตรกรรม 1 หลักสูตร มีโครงสร้างเวลาฝึกอบรม 32 ชั่วโมง เนื้อหาเกี่ยวกับวิธีสอน 4 วิชา และวิธีจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรที่จะใช้สอนนักเรียนต่างด้าว

3. ตำราเรียน 4 เล่ม ได้แก่ ตำราสนทนาภาษาไทย ตำราอ่านเขียนภาษาไทยเบื้องต้น ตำราสุขอนามัยพื้นฐานเพื่อชีวิตที่เป็นสุข และ ตำราวัฒนธรรมและกฎหมายไทย ซึ่งเป็นตำราเรียนประกอบภาพสี และมีขนาดตัวอักษรใหญ่พอสำหรับเด็กและการสอนอ่านภาคค่ำ

4. การฝึกอบรมครู เมื่อวันที่ 6-10 มกราคม 2554 มีผู้เข้ารับการฝึกอบรม 3 คน เป็นครูสอนภาษาไทยที่ศูนย์ปาร์ริตา 1 คน ประสบการณ์ 3 ปี พูดภาษาพม่าได้ เป็นครูสอนภาษาไทยที่ศูนย์น้ำตก 1 คน ประสบการณ์ประมาณ 1 ปี พูดภาษากะเหรี่ยงได้เล็กน้อย และเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร วิทยาเขตแม่สอด 1 คน พูดภาษาพม่าหรือกะเหรี่ยงไม่ได้ ทั้งสาม อาศัยอยู่ที่ตำบลมหาวัน อำเภอแม่สอด ซึ่งเป็นเขตติดต่อกับตำบลช่องแคบ อำเภอพยุหะ การฝึกอบรม มีปัญหา คือ ไม่สามารถฝึกอบรมในวันปกติได้ ต้องรบกวนให้เหลือ 3 วัน แทนกำหนดการเดิม คือ 4 วัน

ผลการจัดการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอน ต้องเลื่อนกำหนดออกไป โดยให้เริ่มเรียนวันที่ 16 มกราคม 2554 ถึงวันที่ 31 มีนาคม 2554 โดยให้เรียนทุกวัน เพื่อให้ครบจำนวนคาบ/ชั่วโมง ตามที่กำหนดในหลักสูตร ผลการจัดการเรียนการสอน คือ

กลุ่มเรียนที่ 1 ไร่กาญจนาศักดิ์ ใช้ห้องเรียนชั่วคราวที่เจ้าของไร่ให้คนงานช่วยกันสร้างขึ้น โดยใช้ห้องโถงด้านหลังของอาคารคัดแยกผลิตผล มีครู 2 คน ผลัดกันสอน ครูแบ่งงานกันเอง ครูคนที่ 1 เคยสอนภาษาไทยในศูนย์น้ำตก ส่วนอีก 1 คน ไม่มีประสบการณ์การสอน ตารางเวลาเรียน ระหว่าง 18.00-20.00 น. ค่าตอบแทนการสอนชั่วโมงละ 150 บาท แจกตำราเรียนฟรีให้นักเรียนทุกคน เป็นตำราเรียนแบบอัดสำเนาเพื่อการประหยัด อุปกรณ์การสอนที่ทางโครงการวิจัยจัดหาให้ คือ กระดานขาว ปากกาเขียนกระดาน ธงชาติ แผ่นภาพ สมุด ดินสอ ดินสอสี กระดาษวาดเขียน บัตรคำ บัตรภาพ ประกอบคำ นอกจากนี้ มีงบประมาณอุดหนุนค่ากระแสไฟฟ้า 3,000 บาท และค่าจัดการสอบและกิจกรรมฉลองความสำเร็จ 5,000 บาท ระยะแรกมีนักเรียนมาเรียนจำนวนมาก แต่ความจำเป็นต้องทำงานล่วงเวลาเนื่องจากใกล้เทศกาลวันวาเลนไทน์ ทำให้จำนวนลดลงเรื่อย ๆ เหลือผู้ที่เข้าเข้าสอบ จำนวน 19 คน เป็นเพศชาย มากกว่าเพศหญิงเล็กน้อย นักเรียนที่มีอายุสูงกว่า 15 ปี มีจำนวน 4 คน ผ่านเกณฑ์ตามหลักสูตร 14 คน มีผลสัมฤทธิ์ในภาพรวมอยู่ในระดับสูง

กลุ่มเรียนที่ 2 ไร่ป่าพง ใช้ห้องพักคนงานพม่าเป็นห้องเรียน แล้วให้คนงานช่วยกันสร้างโต๊ะเตี้ยแบบนั่งเรียนกับพื้นด้วยไม้ยางพารา และใช้แบตเตอรี่เพื่อปั่นกระแสไฟฟ้าให้สามารถเรียนได้ในเวลากลางคืน แต่ห้องพักคนงานคับแคบ และมีนักเรียนสนใจเรียนจำนวนมาก ผู้สอนจึงแก้ปัญหาด้วยการจัดให้

ลงมานั่งเรียนบนพื้นดินที่ลานบ้าน โดยใช้เสื่อพลาสติกปูนั่ง ครูที่สอนที่กลุ่มเรียนไร่ป่าพวง มี 1 คน เป็นคนไทยที่พูดภาษาพม่าได้ดี และมีครูพม่าที่สอนอยู่ในศูนย์การเรียนปาระฮิตา อาสาเป็นผู้ช่วยทั่วไป 1 คน ตารางสอน ตั้งแต่ 19.00-21.00 น. จัดหาคำเรียนและอุปกรณ์การเรียนการสอนให้เหมือนกับที่กลุ่มเรียนไร่กาญจนศักดิ์ ค่าตอบแทนการสอนของครู ชั่วโมงละ 150 บาท และค่าจัดการสอบและกิจกรรมฉลองความสำเร็จ 5,000 บาท เช่นเดียวกัน นักเรียนที่มาเรียนจนถึงวันสอบ มี 30 คน แต่สอบครบทุกวิชาและทำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนครบถ้วน 21 คน ผ่านเกณฑ์ตามหลักสูตร 12 คน มีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยเฉลี่ยในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง

ผลสำเร็จที่พบจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน คือ ผู้เรียนทั้งสองกลุ่มสนุกกับการเรียน มีมารยาทและทักทายแบบไทย มีสุขอนามัยพื้นฐานสำหรับตัวเอง คือ อาบน้ำก่อนมาเรียนทุกวัน มีการช่วยเหลือกันในการเรียนเป็นอย่างดี เพราะบางคนกำลังเรียนที่ศูนย์การเรียนสำหรับเด็กต่างด้าวในช่วงเวลากลางวันด้วย งานศิลปะของเด็กสะท้อนถึงความสุขและการมองเห็นอนาคต เด็กตั้งใจฝึกร้องเพลงชาติไทย

ผลพลอยได้จากการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ทำให้ได้ทราบข้อมูลนักเรียนที่จะเป็นประโยชน์สำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถานภาพทางเพศ อายุ ที่เกิด ชื่อพ่อแม่ จำนวนพี่น้อง ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร และความคาดหวังสำหรับอนาคต ซึ่งสถานภาพทางเพศของผู้เรียนมีเพศชายหญิงในอัตราใกล้เคียงกันทั้งสองกลุ่ม และทั้งนักเรียนส่วนมากอายุต่ำกว่า 15 ปี อายุสูงสุดในกลุ่มเรียน ไร่กาญจนศักดิ์ คือ 38 ปี ส่วนนักเรียนที่อายุสูงสุดในกลุ่มเรียนไร่ป่าพวง คือ 17 ปี ผู้เรียนที่กลุ่มเรียนไร่กาญจนศักดิ์ เกิดในประเทศไทยร้อยละ 31.58 แต่ที่ไร่ป่าพวง ทุกคนเกิดที่ประเทศพม่า ภาษาที่ใช้สื่อสารของเด็กส่วนมากจึงเป็นภาษาพม่าภาษาเดียว (ไร่กาญจนศักดิ์ 78.98% และไร่ป่าพวง 90.48%) ส่วนความต้องการอาศัยอยู่ประเทศไทยของผู้เรียนที่ไร่กาญจนศักดิ์มีมากถึงร้อยละ 89.47 ขณะที่ร้อยละ 100 ของผู้เรียนที่ไร่ป่าพวง ต้องการกลับประเทศพม่าในอนาคต

ผลสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ คือ เจตคติที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดของเจ้าของไร่ อันเนื่องมาจากการที่นักวิจัยได้เข้าไปจัดการเรียนการสอนในไร่ และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานระดับชาติ โดยไม่ได้เข้าไปสอดแทรกในเรื่องการใช้แรงงานต่างด้าว ผู้ปกครองนักเรียน และคนงานหนุ่มสาวที่ต้องการเรียนรู้ภาษาไทย มีความยินดีอย่างเปิดเผย ที่ตนเองและลูกหลานได้รับความเอาใจใส่และโอกาสการเรียนรู้จากหน่วยงานภาครัฐของไทย ครูอาสาได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น ทำให้ยินดีที่จะสอนต่อเนื่องในโครงการ

นี้ถ้ามีการขยายผล นอกจากนี้นี้ยังได้รับความช่วยเหลือจากครูชาวพม่า ที่มาช่วยควบคุมชั้นเรียนที่ไร่ป่าพงด้วย

ปัญหาและอุปสรรคสำคัญของการนำร่องการสอน คือ การสู้รบที่ชายแดนไทย-พม่า ทำให้ต้องเลื่อนกำหนดการสอน และต้องสอนทุกวัน จึงทำให้ ครู 2 ใน 3 คน ซึ่งมีงานประจำ บางครั้งไม่สามารถมาสอนตรงเวลา การจัดสอนที่ไร่ป่าพง มีปัญหาในวันฝนตกทำให้ต้องหยุดการสอนเป็นบางครั้ง การใช้ภาษาพม่าของครูผู้สอน มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดี คือ สามารถทำความเข้าใจกับเด็กได้ดี แต่ข้อเสียคือ ครูมักจะใช้ภาษาพม่ากับผู้เรียนบ่อย ๆ ทำให้ผู้เรียนเสียโอกาสในการฟังและพูดภาษาไทย

ผลการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการขยายผลโครงการ ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งประกอบด้วยผู้แทนนายอำเภอพยุหะ ผู้แทนผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาตาก เขต 2 ผู้แทนผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดตาก และรักษาการผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพยุหะ นักวิชาการศึกษาของสำนักงานการศึกษาโลก ศึกษาในเทศก์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา การประถมศึกษาจังหวัดตาก เขต 2 ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา การประถมศึกษาตาก เขต 2 ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา การประถมศึกษาตาก เขต 1 และเลขาธิการสังฆมณฑลนครสวรรค์ ซึ่งเป็น ผู้ริเริ่มการจัดตั้งศูนย์การเรียนสำหรับเด็กต่างด้าวของสังฆมณฑลคาทอลิกที่อำเภอแม่สอด รวมเป็น 8 ท่าน มีความคิดเห็นเห็นว่า

1. รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าวในพื้นที่เกษตรกรรม แบบโรงเรียนพลบค่ำ (Night School) โดยการพัฒนาครูอาสาที่เป็นชาวไทยในพื้นที่ใกล้เคียงให้สามารถใช้ตำราเรียนและวิธีสอนที่นักวิจัยพัฒนาขึ้น มีค่าตอบแทนการสอนชั่วโมงละ 150 บาท ให้ตำราเรียนฟรี สนับสนุนค่าอุปกรณ์การเรียนการสอนการจัดการสอบ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างประหยัด ในอัตราใกล้เคียงกับที่ได้ทำการวิจัย มีความเป็นไปได้สูงสำหรับสังฆมณฑลนครสวรรค์ ที่จะขยายผล เพราะเคยมีประสบการณ์การริเริ่มศูนย์การเรียนสำหรับเด็กต่างด้าวที่ศูนย์การเรียนฮอลเซนต์ (All Saint) มาก่อน และมีความเป็นไปได้สูง ในการที่จะมีครูสอนภาษาไทยของศูนย์การเรียนสำหรับเด็กต่างด้าวอื่น ๆ สนใจเข้าร่วมการฝึกอบรมและทำหน้าที่เป็นครูสอนโรงเรียนพลบค่ำ (Night Schools) ในพื้นที่เกษตรกรรมอื่น ๆ ด้วย

2. เงื่อนไขความสำเร็จในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าวไร้สัญชาติในพื้นที่เกษตรกรรม

- 2.1 ในระยะยาว สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) กระทรวงศึกษาธิการ ควรจะเป็นผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กต่างด้าวไร้

สัญชาติ โดยพัฒนานักบริหารและจัดการศึกษานอกระบบสำหรับพื้นที่ชายแดนเป็นการเฉพาะ ควบคู่กับการปรับปรุงระบบค่าตอบแทนและระบบการให้รางวัลสำหรับครูและบุคลากร ในพื้นที่ชายแดนที่มีปัญหาเฉพาะอย่างชายแดนจังหวัดตากด้วย

2.2 กระทรวงมหาดไทยกับกระทรวงศึกษาธิการต้องประสานงานกันอย่างใกล้ชิดมากขึ้น ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ เกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับเด็กต่างด้าวไร้สัญชาติ ตามยุทธศาสตร์ “การศึกษาเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข” ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาบริบทของการวิจัย พบว่า เด็กต่างด้าวในพื้นที่ชายแดนไทย-พม่า ที่อำเภอพยุหะ จังหวัดตาก จำนวนมากอาศัยอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรมและเข้าไม่ถึงโอกาสทางการศึกษา เด็กเหล่านี้ต้องการเรียนหนังสือ แต่หลายคนไม่สามารถไปเรียนในศูนย์การศึกษาเด็กต่างด้าว เพราะต้องช่วยพ่อแม่ทำงาน หรือไม่มีค่าเดินทาง การสำรวจศูนย์การศึกษาเด็กต่างด้าวในพื้นที่นี้ พบว่า แม้จะมีครูสอน ภาษาไทยในบางศูนย์ แต่ครูสอนภาษาไทยของศูนย์เหล่านี้มีความรู้วิชาพื้นฐานและวิชาชีพครูต่ำกว่ามาตรฐานเบื้องต้นของครูสุภาพมาก และถึงแม้สำนักงานการศึกษาโลก (World Education) จะให้การฝึกอบรมครูเป็นระยะๆ แต่ครูเหล่านี้ มักจะไม่สนใจเท่าที่ควรเพราะการได้รับการฝึกอบรมไม่ได้มีผลต่อการจ้างหรือไม่จ้าง จากผู้บริหารของศูนย์ และผลการฝึกอบรมไม่เกี่ยวข้องกับระบบใบประกอบวิชาชีพครูของครูสุภาพแต่อย่างใด

ในขณะเดียวกัน การที่ได้พบว่า ครูอาสาของศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) อำเภอพยุหะ มีจำนวนจำกัด และมีภาระงานที่หนักมาก ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นปัญหาในระยะยาวอีกหลายประการ ซึ่งอาจจะกลายเป็นปัญหาที่ยั่งยืนจะแก้ไขได้ไม่เร่งป้อนกัน เนื่องจาก พื้นที่ชายแดนแถบนี้ มีความต้องการสูงมากที่จะให้ผู้คนมีการศึกษาที่เหมาะสม ทั้งผู้คนที่คนไทยที่อพยพมาจากหลายถิ่นและคนต่างด้าวที่อพยพหนีภัยการสู้รบ การจัดการศึกษาเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและ เข้าใจซึ่งกันและกัน (Peace Education) และการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Education for Sustainable Development) จึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องดำเนินการ

อย่างไรก็ตาม แนวโน้มในด้านบวกที่พบจากการเข้าพื้นที่ชายแดนไทย-พม่าที่อำเภอพยุหะ คือ พบว่ามีความตื่นตัวของผู้บริหารและข้าราชการไทยทั้งจากส่วนกลางและในระดับท้องถิ่นในการใช้การศึกษา

เป็นเครื่องมือสร้างความมั่นคงในสังคม เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลช่องแคบ ซึ่งให้การให้ความรู้ด้านสาธารณสุข โดยการฝึกอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว (อสต.) เพื่อให้คนต่างด้าวรู้จักป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ และรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองและครอบครัว การให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพสามารถทำได้โดยใช้คนต่างด้าวช่วยทำหน้าที่ล่ามในขณะที่ยกวิชาการสาธารณสุขของไทยให้การฝึกอบรมแก่คนต่างด้าว แต่ในขณะเดียวกัน ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 ในอำเภอพยุหะและอำเภอใกล้เคียง ที่ช่วยสอนเด็กต่างด้าวแบบนอกระบบโรงเรียน กลับไม่มีเลย แม้ว่าในมาตรา 15 วรรค 2 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม กำหนดว่าให้มีการเทียบโอนผลการเรียนระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้ และมาตรา 8 วรรค 2 กำหนดให้ร่วมมือกันทุกฝ่าย จากประสบการณ์ของผู้วิจัย เมื่อ ปี พ.ศ.2522-2524 ในกิ่งอำเภอเนินมะปราง เคยพบว่าการใช้ครูของโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเพื่อช่วยสอนภาคค่ำนอกระบบโรงเรียนเป็นยุทธศาสตร์ที่ใช้ได้ผลดี ประหยัด เสริมกำลังใจและรายได้ของครูในพื้นที่เสี่ยงภัยได้อีกทางหนึ่ง จึงน่าจะนำยุทธศาสตร์ที่เคยใช้ได้ผลกลับมาประยุกต์ใช้อีก

2. การสำรวจข้อมูลเพื่อกำหนดกรอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการในพื้นที่ ซึ่งพบว่า กลุ่มผู้เรียนควรควรยึดหยุ่นตามความสนใจของเด็ก ด้านอายุและจำนวนของผู้เรียน และควรดำเนินการใน 2 ไร่ เป็นความต้องการของผู้รับผิดชอบโครงการจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ซึ่งเป็นสิ่งกีดขวางและเป็นข้อจำกัดอย่างมากสำหรับการวิจัยครั้งนี้ เพราะในทฤษฎีและหลักการจัดการศึกษานั้น นักการศึกษา อาทิ กาเย (Gagne) มีแนวคิดว่าผู้เรียนแต่ละวัยมีพัฒนาการต่างกันและมีความพร้อมในการเรียนรู้แตกต่างกัน ดังนั้นทั่วโลกจึงนิยมจัดการเรียนการสอนโดยแบ่งตามช่วงวัยของผู้เรียน ไม่จัดการเรียนการสอนที่คละกันจนเกิดความแตกต่างระหว่างวัยมากเกินไป ศาสตร์การสอนสำหรับเด็กกับผู้ใหญ่ก็ต่างกัน

นอกจากนี้ การที่จะต้องพัฒนาหลักสูตรภาษาไทยสำหรับเด็กต่างด้าวในพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อการนำร่องครั้งนี้ ให้สอดคล้องกับหลักสูตรภาษาไทยของสำนักงานการศึกษาโลก (World Education) ละสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต 2 และสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ก็เป็น เรื่องยากที่จะทำได้ภายในระยะเวลาที่จำกัด จึงน่าจะเป็นหลักสูตรที่ต้องพัฒนาต่อไป

3. แผนการปฏิบัติการ ซึ่งได้ปรับปรุงตามความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมาย นักพัฒนาในพื้นที่ ผู้แทนสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา และนักวิชาการนอกพื้นที่ เป็นความพยายามปฏิบัติตามหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งทำให้ได้คำตอบที่มีประโยชน์มากและสามารถนำไปสู่การดำเนินงานใน

ขั้นที่ 4 จึงเป็นเรื่องที่ช่วยยืนยันว่าการดำเนินงานวิจัยในพื้นที่ที่เน้นการมีส่วนร่วมของนักพัฒนาในพื้นที่ โดยการสนับสนุนของนักพัฒนาในระดับชาติ และนักพัฒนานอกพื้นที่ ว่าเป็นกระบวนการวิจัยที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงมาก สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการทำวิจัยในพื้นที่เสี่ยงภัยอื่น ๆ ได้ เพราะถ้านักวิจัยได้ลงไปทำงานใกล้ชิดกับผู้รู้ในพื้นที่ และเป็นคนประสานกับฝ่ายนโยบายโดย มีหลักวิชาการและข้อมูลจากการวิจัยเป็นฐาน จะทำให้เกิดผลดีมากกว่าทำวิจัยเชิงสำรวจเพียงอย่างเดียว

4. การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ แม้จะล่าช้าไปเกือบสองเดือน เพราะการสู้รบที่ชายแดนไทย-พม่า และแม้จะมีอุปสรรคหลายประการทั้งในเชิงปัจจัยและกระบวนการ สิ่งที่ได้คือความสำเร็จเชิง จิตวิทยา ความมั่นคง ซึ่งมีระดับค่อนข้างสูง ได้หลักสูตร 2 ฉบับ และตำราเรียน 4 เล่ม ซึ่งเป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนาต่อ และได้ครูอาสา 3 คน ที่มีใจมุ่งมั่นที่จะทำงานต่อเนื่องและพร้อมที่จะรับการพัฒนาผลสำเร็จที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน เช่น เด็กมีความกระตือรือร้นในการเรียน มีมารยาทไทยในการทักทายผู้ใหญ่ พยายามที่จะพูด อ่าน เขียน และทำกิจกรรมในชั้นเรียน มีความสุขกับการเรียน มีการช่วยเหลือกันจากเด็กที่รู้ภาษาไทยมากกว่า มีการดูแลความสะอาดร่างกายที่ค่อนข้างดี เจ้าของไร่ที่เปลี่ยนแปลงเจตคติเป็นแง่ดีมาก การที่ผู้ปกครองนักเรียนยินดีต้อนรับครูและนักวิจัยอย่างเห็นได้ชัด เป็นเรื่องที่คุ้มค่ากับการทุ่มเทความพยายามของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ นอกจากนี้ ผลพลอยได้ด้านข้อมูลบุคคล ซึ่งรวบรวมได้จากการจัดการเรียนการสอนครั้งนี้ ช่วยให้ผู้รู้ด้วยว่า ไร่ที่มีเจ้าของคนไทยเป็นผู้ดูแล มีเด็กเกิดในไทยด้วย และส่วนมากอยากกลับพม่า แต่อีกไร่หนึ่งเด็กเกิดในพม่าทุกคน แต่ไม่อยากจะกลับพม่า จึงน่าจะศึกษาเพิ่มเติมว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ระหว่างความผูกพันกับประเทศไทยของ เด็กต่างด้าวไร้สัญชาติซึ่งใช้ชีวิตและทำงานใกล้ชิดกับนายจ้างชาวไทย กับเด็กต่างด้าวที่ใช้ชีวิตและทำงานอยู่ภายใต้การควบคุมของชาวต่างด้าวด้วยกัน และอาจจะศึกษาถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมการทำงานกับแรงจูงใจและผลสัมฤทธิ์ในการเรียนภาษาไทยของเด็กเหล่านี้ด้วย เพราะผลการค้นพบเกี่ยวกับความคาดหวังของเด็กต่างด้าวที่ทำงานในไร่ป่าพาง ชัดแย้งกับผลการวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550 : 197) ที่พบว่าสภาพความเป็นอยู่และชีวิตที่ต้องแบกรับภาระต่าง ๆ ของครอบครัวไว้มากมาย ทำให้คนต่างด้าวไม่มีความผูกพันกับประเทศไทยมากนัก

5. การศึกษาความเป็นไปได้ในการขยายผลโครงการ ซึ่งพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเห็นสอดคล้องกันว่า การจัดการศึกษานอกระบบให้กับเด็กต่างด้าวไร้สัญชาติ โดยใช้หลักสูตรภาษาไทย เบื้องต้นที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กับเรื่องสุขภาพ อนามัย วัฒนธรรมไทย และกฎหมายที่ควรรู้ เป็นเรื่องจำเป็น และ

ฉันทนา จันทร์บรรจง และภาณุวัฒน์ ภักดิ์วงศ์

ต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย โดยให้ฝ่ายปกครองรับรู้อย่างเป็นทางการและเป็นคนกลางในการควบคุม ดูแลและประสานงานทั้งในระดับนโยบายและระดับพื้นที่นั้น เป็นสิ่งค้นพบที่มีคุณค่ายิ่ง เพราะเป็นเรื่อง ที่สอดคล้องและสนับสนุนแนวคิดของเครือข่ายองค์การด้านประชากรข้ามชาติ (2552) และผลการวิจัยเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าวแถบชายแดนของสำนักงานปลัดกระทรวง ศึกษาธิการ (2550) นอกจากนี้ ผลการค้นพบว่า สังคมชนวนครสวรรค์ มีความพร้อม ที่จะดำเนินการต่อเพื่อให้เกิดผลต่อเนื่อง ก็เป็นเรื่องที่สอดคล้องกับความคาดหวังของโครงการที่ต้องการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่ให้บังเกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. นโยบายของรัฐบาลด้านความมั่นคงและและด้านการศึกษา ต้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดมากขึ้น และต้องมีขอบเขตและแนวปฏิบัติที่ชัดเจน
2. นโยบายการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับพื้นที่ชายแดนควรได้รับการแก้ไข โดยเฉพาะอัตราค่าจ้าง คุณสมบัติ ค่าตอบแทนบุคลากร ต้องคำนึงถึงความจำเป็นเฉพาะพื้นที่ด้วย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเพิ่มเติม โดยฝึกอบรมครูให้มีจำนวนมากขึ้น และสนับสนุนกลุ่มเรียนที่ไม่มีเจ้าของไร่ชาวไทยช่วยดูแลด้านสถานที่เรียนให้ดีขึ้น จัดเวลาเรียนให้มีวันหยุดหรือสอนวันเว้นวันเพื่อให้ นักเรียนมีเวลาทำการบ้าน และครูมีเวลาพักผ่อนและปรับปรุงการสอน
2. ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับความคาดหวัง แรงจูงใจในการเรียนรู้ และความรักประเทศไทยของเด็กต่างด้าวไร้สัญชาติในพื้นที่เกษตรกรรม ที่อยู่ภายใต้การดูแลของผู้จัดการไร่ที่เป็นคนไทย กับเด็กต่างด้าวที่อยู่ภายใต้การดูแลของผู้จัดการไร่ชาวต่างด้าวด้วยกัน
3. ควรวิจัยและพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนการสอนนอกระบบโรงเรียนให้กับเยาวชนไทยในพื้นที่ชายแดน เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ช่วยสอนภาคค่ำในพื้นที่เกษตรกรรมและรวบรวมข้อมูลเพื่อความปลอดภัยของประเทศ เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง มีรายได้เสริม ทั้งนี้ ควรให้ความรู้เจตคติ และทักษะเพิ่มเติมทั้งด้านเนื้อหาและวิธีสอน การวัดและประเมินผล จิตวิทยาการสอนและจิตวิทยาสังคม

บรรณานุกรม

- คณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชน ด้านชนชาติ ผู้ไร้สัญชาติ แรงงานข้ามชาติและผู้พลัดถิ่น. (2550). โครงการนำเสนอผลงานวิจัย เรื่อง “การเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของเด็กแรงงานพม่า : กรณีศึกษาของเด็กแรงงานพม่า : กรณีศึกษาพื้นที่แม่สอด มหาชัย และคุระบุรี” ณ ห้องประชุมสารนิเทศ ชั้น 2 หอประชุมใหญ่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 30 สิงหาคม 2550.
- ประชาสัมพันธ์จังหวัดตาก. (2552). ข้อมูลการจัดทะเบียนคนต่างด้าว ปี พ.ศ. 2548 ของกระทรวงมหาดไทย.
- เปรมใจ วังศิริไพศาล. (2553). การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่างด้าวกรณีศึกษา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตาก เขต 2. (2552). การจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กกลุ่มชาติพันธุ์และเด็กต่างด้าวของจังหวัดตาก.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2550). บทสรุปสำหรับผู้บริหาร ในการวิจัย เรื่อง ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงตามแนวชายแดนประเทศไทย.
- สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา. การจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กระทรวงศึกษาธิการ. จัดประชุมสัมมนา ณ โรงแรมเซ็นทารา แม่สอดฮิลล์รีสอร์ท อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ระหว่าง วันที่ 14-15 กรกฎาคม 2552
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). รายงานการวิจัย โอกาสทางการศึกษาของเด็กอพยพต่างด้าวและเด็กชนเผ่าในจังหวัดสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สุภางค์ จันทวนิช. (2546). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องค์การด้านประชากรข้ามชาติ. (2552). *Migrant Working Group (MWG) เครือข่ายองค์กรด้านประชากรข้ามชาติ เพื่อสิทธิแรงงานข้ามชาติและความเข้มแข็งของสังคมไทย : สรุปบทเรียนการทำงาน 3 ปี 2549-2551*. เชียงใหม่ : รัตนกุลการพิมพ์.
- World Education. (2010). *Engagment and Impact – Refugee and Migrant Education on the Thailand Burma Border*. Mae Sot, Thailand : World EducationThailand. P.O.Box 27. <http://www.right-to-education.org/node/235> สืบค้น 20 กรกฎาคม 2552.